DOI: https://doi.org/10.36059/978-966-397-661-7-12

# СЕКСУАЛЬНА ЕКСПЛУАТАЦІЯ ДІТЕЙ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ, НАСЛІДКИ ТА ПРОТИДІЯ

***Захарова Олександра Василівна,***
*кандидат юридичних наук, доцент,*
*завідувач науково-дослідної лабораторії*
*вивчення проблем протидії торгівлі людьми*
*ННІ підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції*
*Львівського державного університету внутрішніх справ,*
*вул. Городоцька, 26, м. Львів, 79007, Україна*

***Савайда Олена Іванівна,***
*кандидат юридичних наук, доцент,*
*старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії*
*вивчення проблем протидії торгівлі людьми*
*ННІ підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції*
*Львівського державного університету внутрішніх справ,*
*вул. Городоцька, 26, м. Львів, 79007, Україна*

***Шовгенюк Софія Юріївна,***
*науковий співробітник науково-дослідної лабораторії*
*вивчення проблем протидії торгівлі людьми*
*ННІ підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції*
*Львівського державного університету внутрішніх справ*
*вул. Городоцька, 26, м. Львів, 79007, Україна*

## Вступ

У сучасних умовах стрімкої цифровізації суспільства проблема сексуальної експлуатації дітей у цифровому середовищі набуває особливої актуальності та міждисциплінарного значення. Інтернет-простір, який водночас є середовищем розвитку, навчання та соціалізації дітей, перетворюється на платформу для реалізації нових форм злочинної діяльності, зокрема сексуального насильства та онлайн-експлуатації. Використання цифрових технологій, соціальних мереж, месенджерів і навіть інструментів штучного інтелекту суттєво розширює

можливості зловмисників, ускладнюючи процес виявлення та протидії таким правопорушенням.

Актуальність дослідження зумовлена насамперед масштабністю поширення зазначеного явища. За результатами сучасних досліджень, щонайменше одна третина дітей в Україні стикалася із ризиками сексуальної експлуатації або сексуалізованих загроз в онлайн-середовищі[507]. До таких загроз належать отримання повідомлень сексуального характеру, спроби встановлення контактів із метою подальших зустрічей, а також примус до надсилання інтимних та конфіденційних матеріалів. Водночас особливу тривогу викликає той факт, що близько 60% дітей не повідомляють дорослим про такі випадки, що значно ускладнює їх виявлення та надання допомоги.

Суттєвою ознакою сучасного етапу є трансформація форм сексуальної експлуатації дітей у цифровому середовищі під впливом технологічного прогресу. Зокрема, поширюється використання штучного інтелекту для створення сексуалізованого контенту за участю дітей або його імітації, що формує нові виклики для правового регулювання та психологічної безпеки неповнолітніх. За даними досліджень, понад 3% українських підлітків уже стикалися з випадками використання штучного інтелекту для створення сексуального контенту щодо них. Це свідчить про появу нових форм цифрової віктимізації, які потребують нового наукового осмислення[508].

Окремого значення проблема набуває в умовах повномасштабної війни в Україні. Воєнні дії спричинили масове переміщення населення, руйнування соціальних зв'язків, зниження рівня контролю за дітьми та їхнє активніше залучення до онлайн-середовища як основного каналу комунікації та навчання. За оцінками дослідників, понад половина українських дітей зазнала вимушеного переміщення, що суттєво підвищує ризики їхньої онлайн-експлуатації. У таких умовах діти стають більш вразливими до маніпуляцій, психологічного впливу та злочинних практик, зокрема сексуального грумінгу та шантажу[509].

Психологічний аспект дослідження цієї проблеми є ключовим, оскільки механізми залучення дітей до сексуальної експлуатації базуються насамперед

[507] Всеукраїнське дослідження про досвід українських дітей в інтернеті у воєнні часи. https://dignityonline.in.ua/adult/posibnyky/vseukrainske-doslidzhennia-pro-dosvid-ukrainskykh-ditey-v-interneti-u-voienni-chasy-2025.

[508] Сексуалізація, шантаж та війна без фільтрів: нова цифрова реальність українських підлітків. *Центр безпечного Інтернету*. https://saferinternetcentre.org.ua/news/сексуалізація-шантаж-та-війна-без-філ/

[509] The vulnerable millions organized crime risks in ukraine's mass displacement. Global Initiative Against Transnational Organized Crime. https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2023/03/The-vulnerable-millions-Organized-crime-risks-in-Ukraines-mass-displacement-GI-TOC-March-2023.pdf

на маніпуляції їхніми емоційними потребами, довірою та соціальною незахищеністю. Як зазначають українські дослідники, зокрема О. Байдарова[510], А. Дробот[511], Г. Спіцина, С. Лукашевич[512], Н. Філіпенко[513], сексуальна експлуатація дітей у цифровому середовищі має складну психолого-правову природу та пов'язана з процесами формування залежності, емоційної прив'язаності до кривдника та поступової втрати критичного мислення.

Науковий інтерес до проблеми також проявляється у дослідженнях українських учених і практиків, зокрема О. Овчар[514], яка аналізує ризики онлайн-експлуатації дітей, а також представників наукових шкіл кримінології, психології та права, що досліджують питання віктимності, цифрової безпеки та протидії злочинам проти дітей. У їхніх роботах підкреслюється, що сучасна сексуальна експлуатація дітей дедалі частіше набуває транскордонного характеру, коли злочинець і жертва можуть перебувати у різних країнах, що значно ускладнює механізми правового реагування.

Додатковим фактором актуалізації проблеми є зростання організованих форм злочинності у цій сфері. В Україні є чимало фактів та випадків створення мереж із залученням дітей до сексуальної експлуатації з подальшим поширенням матеріалів у мережі Інтернет, навіть за участю іноземних громадян. Це свідчить про інтеграцію національного кримінального середовища у глобальні злочинні мережі.

Таким чином, проблема сексуальної експлуатації дітей у цифровому середовищі є однією з найгостріших у сучасному українському суспільстві, особливо в умовах війни. Вона поєднує психологічні, соціальні, правові та технологічні аспекти, що потребують комплексного наукового дослідження. Необхідність вивчення психологічних детермінант, наслідків та ефективних механізмів протидії зумовлює важливість цієї теми як для теоретичних розробок, так і для практики забезпечення прав та безпеки дітей.

---

[510] Байдарова О. О. Соціальний захист дітей у громаді : навчально-методичний посібник / О. О. Байдарова, Т. В. Семігіна, Н. М. Кабаченко. Київ : НаУКМА, 2021. 180 с.

[511] Торгівля людьми : навчально-методичний посібник / [А. В. Дробот, О. П. Пастушков та ін.]; за заг. ред. А. В. Дробот. Київ : Агентство «Україна», 2019. 212 с.

[512] Сергій Лукашевич, Наталія Язан, Олена Сліпець, Наталія Філіпенко, Ганна Спіцина. Боротьба із сексуальним насильством та експлуатацією дітей: психо-правовий досвід України та світу. *Архів кримінології та судових наук*. 2023. DOI: 10.32353/acfs.8.2023.02

[513] Filipenko, N.; Shevchuk, V.; Lukashevych, S.; Yazan, N.; Slipets, O. Legal and Psychological Principles of Preventing Sexual Violence Against Children: International Experience and Realities of Ukraine. Правові та психологічні принципи запобігання сексуальному насильству щодо дітей: міжнародний досвід та реалії України. *Lecture Notes in Networks and Systems*. 2024 | Conference paper. DOI: 10.1007/978-3-031-60549-9_21

[514] Овчар О. Сексуальні загрози для дітей в інтернет-просторі України: результати всеукраїнського репрезентативного опитування [Електронний ресурс] / О. Овчар // Медіацентр Україна Укрінформ. 2024. 6 березня. mediacenter.org.ua

## 1 Цифрове середовище як простір сексуальної експлуатації дітей у контексті торгівлі людьми в Україні та ЄС

Сексуальна експлуатація дітей у контексті торгівлі людьми є одним із найтяжчих злочинів проти людської гідності та особистої недоторканності. Упродовж останнього десятиліття цей злочин набув нової архітектури, котра зумовлена соціально-економічними умовами сьогодення: цифровий простір – соціальні мережі, месенджери з наскрізним шифруванням, ігрові платформи, платіжні системи на основі криптовалют та «темна мережа» (darknet) -перетворився на ключову інфраструктуру злочинних мереж. Онлайн-середовище більше не є лише каналом комунікації: воно є повноцінним простором скоєння злочину – від вербування та маніпулювання постраждалою особою до здійснення протизаконного платежу та поширення протиправного матеріалу.

Дослідження ускладнюється надзвичайною динамічністю технологічного розвитку злочинних практик. Через стрімкі темпи розвитку технологій злочини, пов'язані з сексуальною експлуатацією дітей в Інтернеті, набувають все більших масштабів і стають дедалі складнішими.

Квітень 2026 року є визначальним моментом у контексті ЄС, адже 3 квітня 2026 р. закінчився термін дії тимчасового дерогаційного регламенту, що дозволяв провайдерам добровільно сканувати комунікації на наявність матеріалів, що містять зображення сексуального насильства над дітьми (абревіатура на анг. – CSAM)[515]. Така важлива подія створила безпрецедентну правову прогалину в системі захисту дітей онлайн в межах європейського-правового простору.

Водночас Україна, що перебуває у стані повномасштабної збройної агресії з лютого 2022 р., несе додатковий тягар: структурна вразливість мільйонів переміщених дітей поєднується зі зниженою спроможністю державних інституцій реагувати на злочинність.

Відповідно до аналітичного звіту на тему «Сексуальне насильство щодо дітей та їх сексуальна експлуатація в мережі Інтернет в Україні» (2020 рік), за результатами кількісного дослідження (було опитано 4745 респондентів) підготовленого МБО «Служба порятунку дітей» у співпраці з Уповноваженим Президента України з прав дитини, встановлено, що 14,4 % дітей ставили питання про оголені частини тіла в Інтернеті; 11,1 % підтримували розмову з дорослим

[515] An Uncertain Path Forward: The ePrivacy Derogation and Child Safety Detection. https://www.freshfields.com/en/our-thinking/blogs/risk-and-compliance/an-uncertain-path-forward-the-eprivacy-derogation-and-child-safety-detection-102mopa

незнайомцем в Інтернеті; 11,0 % отримували фото чи відео оголеного тіла; у 8,1 % просили надіслати свої фото чи відео оголеного тіла; 6,2 % спілкувалися з дорослим незнайомцем в Інтернеті про інтимні стосунки; 4,9 % зустрічалися з незнайомцем з Інтернету наживо; 2,9 % пропонували показати/торкатися свого оголеного тіла, коли на дитину дивилися через камеру. Близько половини цих ситуацій, що трапилися з опитуваними, були пов'язані з онлайн незнайомцями; трохи більше третини ситуацій пов'язані зі знайомими людьми; 20,5 % – з людиною, яку діти знають лише онлайн. Приблизно половина (44,8 %) не повідомили про ситуацію, що з ними трапилася; більшість (77,6 %) з тих, хто розповідав про ситуацію, що трапилася з ним, ділилися з другом або подругою; третина розповіли про те, що з ними сталося, батькам або іншим дорослим родичам; 14,8 % розказали старшим братам чи сестрам; менше ніж 10 % розповіли певним дорослим, з якими є довірливі стосунки (8,5 %), вчителю (2,9 %) та психологу (2,2 %). Такі відсоткові показники демонструють, що вчинення домагання до дитини для сексуальних цілей є поширеним явищем, небезпечність якого виявляється в динаміці зростання випадків його вчинення: від листування та обміну інтимними зображеннями до вчинення конкретних сексуальних дій[516].

***Загальна характеристика та нормативний аналіз ключових понять із урахуванням практичних аспектів.***

**Торгівля людьми та торгівля дітьми.** Відправною точкою є ст. 3 Палермського протоколу (Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї)[517], який є доповненням Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності[518]. Палермський протокол є першим обов'язковим документом, що містить уніфіковане визначення поняття торгівлі людьми та визначає мету *«експлуатації»* центральним елементом юридичного складу цього злочину. Якщо брати до уваги, що постраждалими від даного злочину нерідко є діти, то тут Палермський протокол встановлює такий імперативний аспект: згода неповнолітньої постраждалої особи

[516] Нікітіна-Дудікова Г. Ю. Криміналістична методика розслідування кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей : монографія / Г. Ю. Нікітіна-Дудікова. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 13–15.

[517] Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15.11.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791#Text

[518] Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності : прийнята резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї ООН від 15 листопада 2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text

є юридично не релевантною – навіть за відсутності примусу чи обману вербування дитини з метою експлуатації.

Ще одним важливим міжнародним нормативно-правовим актом на рівні ЄС у сфері протидії торгівлі людьми є Директива 2011/36/ЄС[519], яка дефініює торгівлю людьми у п. (2) ст. 2, а саме: це «вербування, перевезення, передача, переховування або прийняття осіб шляхом погрози силою або застосування сили чи інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або уразливим становищем… з метою експлуатації». У квітні 2024 року, згадану вище Директиву було змінено та викладено в оновленому форматі. Директива (ЄС) 2024/1712[520], яка набула чинності 14 липня 2024 р. і підлягає імплементації до 15 липня 2026 р., суттєво оновила деякі законодавчо закріплені положення: по-перше, вчинення злочину з використанням інформаційно-комунікаційних технологій визнано обтяжуючою обставиною, що тягне підвищені санкції (ст. 4(3)); по-друге, введено криміналізацію свідомого використання послуг жертв торгівлі людьми (ст. 2); по-третє, обов'язковими стали збір та передача статистики через Європейський статистичний оофіс (на анг. – Eurostat) (ст. 19).

В українському законодавстві торгівля людьми, використання у порнобізнесі, продаж дитини, трудова експлуатація та використання дитини для заняття жебрацтвом охоплені ст. 149–150[1] Кримінального кодексу України[521].

**Комерційна сексуальна експлуатація дітей** (далі – КСЕД) визначається як грубе порушення фундаментальних прав дитини, що полягає у використанні неповнолітньої особи як об'єкта торгівлі людьми для вчинення актів сексуального насильства або статевої експлуатації дорослою особою на оплатній основі (у грошовій або натуральній формі на користь дитини чи третіх осіб), що охоплює залучення до проституції, виготовлення та розповсюдження порнографії, торгівлю дітьми, а також практику дитячого секс-туризму та примусових ранніх шлюбів[522].

---

[519] Директива 2011/36/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 5 квітня 2011 р. про запобігання та протидію торгівлі людьми і захист її жертв, що замінює Рамкове рішення Ради 2002/629/ЈНА. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0036

[520] Директива (ЄС) 2024/1712 Європейського Парламенту та Ради від 13 червня 2024 р. про внесення змін до Директиви 2011/36/ЄС щодо запобігання та протидії торгівлі людьми і захисту її жертв. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1712/oj/eng

[521] Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-ІІІ, ст. 149. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text

[522] Мельничук В. Комерційна сексуальна експлуатація дітей: міжнародне право. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2018. № 3–1. С. 99–100. DOI: https://doi.org/10.17721/2616-7786.2018/3-1/2. URL:https://ir.library.knu.ua/server/api/core/bitstreams/509d1e1b-c10b-4d03-9549-e82cef0938ee/content

КСЕД не є новим явищем. Водночас, упродовж останніх років у глобальному масштабі спостерігається її суттєве зростання, що зумовлено поглибленням економічної нерівності та соціальних диспропорцій у поєднанні з процесами глобалізації, які забезпечують швидкісні комунікації та спрощують транскордонний рух капіталу, товарів і осіб. Такі трансформації, з одного боку, сприяють розвитку легальної міграції, однак, з іншого – створюють передумови для нелегальної міграції та торгівлі людьми у різних її формах, включно з примусовою працею, торгівлею органами та незаконним усиновленням дітей[523].

У всьому світі як дівчата, так і хлопці зазнають комерційної та некомерційної сексуальної експлуатації. Водночас дівчата становлять більшість жертв у всіх сферах, тоді як понад 90 % правопорушників є чоловіками. Окрім поодиноких випадків сексуального насильства над дітьми з боку жінок, жінки частіше залучаються до організації торгівлі жінками та дітьми.

Однією з причин таких гендерних співвідношень та підвищеної вразливості дівчат і молодих жінок є гендерно зумовлене насильство та дискримінація. Подібна поведінка, хоча й у різному ступені, спостерігається майже в усіх країнах і є вкоріненою в гендерно обумовлених відносинах влади та домінування. У багатьох суспільствах жінки та дівчата зазнають дискримінації не лише щодо реалізації репродуктивної, сексуальної та фізичної автономії, але й щодо їхнього правового статусу, особливо в сімейному праві. Водночас навіть за формальної рівності перед законом суспільство не завжди визнає жінок повноцінними правовими суб'єктами. За таких умов соціалізація дівчат у межах традиційних гендерних ролей підвищує їхню вразливість до сексуального насильства та експлуатації порівняно з хлопцями. Крім того, у багатьох суспільствах існують гендерно специфічні культурні традиції, що дискримінують жінок і дівчат.

Окрім гендерних чинників, діти є більш уразливими до сексуальної експлуатації у випадках належності до культурних або етнічних меншин, які зазнають дискримінації в соціальному, правовому або економічному вимірах. У багатьох країнах непропорційно велика кількість дітей із таких меншин залучається до проституції: у Чеській Республіці значною мірою страждають діти ромської меншини. Етнічна або расова дискримінація також є ключовою характеристикою транскордонної торгівлі

[523] Tautz S., Bähr A., Wölte S. Commercial sexual exploitation of children and young people. In: Razum O., Zeeb H., Laaser U. (eds.). *Globalisierung – Gerechtigkeit – Gesundheit. Einführung in International Public Health*. Bern : Verlag Hans Huber, 2006. Section 3.3, p. 245–258. URL: https://archive.crin.org/sites/default/files/images/docs/gtz_com_exp.pdf

дітьми та сексуальної експлуатації дітей з боку осіб із педофільними схильностями за кордоном[524].

КСЕД не вимагає транскордонного переміщення, характерного для торгівлі людьми у вузькому сенсі. Її цифровий вимір включає онлайн-порнографію та лайв-стрімінг[525].

**Матеріали сексуального насильства над дітьми** (CSAM – Child Sexual Abuse Material).

У американському, і в європейському правовому просторі спостерігається поступовий перехід від поняття «дитяча порнографія» до терміну «матеріали, що містять зображення сексуального насильства над дітьми» (далі – CSAM (Child Sexual Abuse Material)). Це зумовлено тим, що новий термін точніше відображає насильницький характер таких матеріалів та травму, яку вони завдають дитині, а не лише фіксує їхній зміст. Згаданий вище підхід до застосування нового правового терміну був офіційно підтриманий у 2016 році міжнародною робочою групою, до якої увійшли представники багатьох країн та міжнародних організацій у сфері захисту дітей від експлуатації. З того часу термін CSAM набув широкого визнання як пріоритетний у міжнародній правовій та правозахисній практиці. Варто закцентувати, що зміна термінології є принципово важливою: слово «порнографія» імпліцитно припускає добровільність, тоді як «матеріали насильства» підкреслює, що будь-яке таке зображення є документальним свідченням злочину.

CSAM охоплює такі матеріали: а) реальний контент, знятий у процесі насильства; б) контент, згенерований штучним інтелектом (AI-CSAM); в) реалістичні малюнки чи комп'ютерну графіку.

Через стрімкі темпи розвитку технологій злочини, пов'язані з сексуальною експлуатацією дітей в Інтернеті, набувають все більших масштабів і стають дедалі складнішими. Особи, які прагнуть сексуально експлуатувати дітей за допомогою матеріалів, що зображують сексуальне насильство над дітьми (CSAM), можуть робити це з будь-якої точки світу, використовуючи цифрові пристрої та Інтернет. Сучасні смартфони є ідеальним інструментом для злочинців, оскільки їх можна використовувати для фотографування, запису або перегляду сексуального насильства над дітьми в режимі реального часу; зберігання CSAM на пристрої; доступу до CSAM,

[524] Tautz S., Bähr A., Wölte S. Commercial sexual exploitation of children and young people. In: Razum O., Zeeb H., Laaser U. (eds.). *Globalisierung – Gerechtigkeit – Gesundheit. Einführung in International Public Health*. Bern: Verlag Hans Huber, 2006. Section 3.3, p. 245–258. URL: https://archive.crin.org/sites/default/files/images/docs/gtz_com_exp.pdf

[525] THE COMMERCIAL SEXUAL EXPLOITATION OF CHILDREN IN THE COMMONWEALTH OF INDEPENDENT STATES Developments, progress, challenges and recommended strategies for civil society. ECPAT International. URL: https://ecpat.org/wp-content/uploads/2021/05/Regional-CSEC-Overview_CIS-English.pdf

що зберігається віддалено; встановлення зв'язку з жертвами та іншими злочинцями; а також розповсюдження та отримання CSAM за допомогою безлічі різноманітних додатків. Сам пристрій та додатки часто приховують цю злочинну діяльність за допомогою шифрування[526].

**Грумінг (online solicitation / grooming)** – цілеспрямоване встановлення злочинцем довірчих відносин з дитиною (або особою, що має над нею опіку) в онлайн або офлайн середовищі з метою її подальшої сексуальної експлуатації. Дії, що кваліфікуються як грумінг, не обмежуються випадками, коли була зроблена спроба фізичної зустрічі або така зустріч відбулася, а також стосуються дій, що реалізуються в Інтернеті.

**Злочинці та спосіб вчинення протиправного діяння (modus operandi):**

- Злочинці переважно керуються сексуальним інтересом до дітей або мотивом отримання фінансової вигоди.
- Вони можуть діяти як індивідуально, так і у складі організованих мереж.
- Вибір постраждалої особи здійснюється шляхом оцінки її вразливості (зокрема рівня самооцінки, ефективності батьківського контролю) або ж носить випадковий характер.
- Первинний контакт із дитиною, як правило, встановлюється в онлайн-середовищі (зокрема в чатах, на ігрових платформах чи в соціальних мережах), водночас мають місце і випадки офлайн-грумінгу.
- Грумінг зазвичай передбачає встановлення емоційного зв'язку з дитиною з метою здобуття її довіри (так званий довготривалий грумінг).
- Водночас злочинці можуть орієнтуватися на швидке встановлення контролю над потерпілою особою без попереднього формування довірливих відносин.
- Особи, що здійснюють грумінг, інколи поширюють свій вплив також на оточення дитини, включаючи її однолітків, членів сім'ї та ширшу спільноту.
- Поведінкові практики грумінгу охоплюють задоволення потреб дитини (зокрема через надання уваги та подарунків), застосування психологічного примусу, маніпуляцій, так званого «сексуального просвітництва», а також поступову десенсибілізацію до сексуалізованого контенту.
- Для підтримання участі дитини та забезпечення її мовчання злочинці зазвичай використовують ізоляцію, режим секретності та перекладання відповідальності (звинувачення постраждалої особи)[527].

[526] Child Sexual Abuse Material.Department of Justice USA. URL: https://www.justice.gov/d9/2023-06/child_sexual_abuse_material_2.pdf

[527] Online Child Sexual Exploitation: A Common Understanding. ECPAT International. URL: https://ecpat.org/wp-content/uploads/2021/05/SECO-Booklet_ebook-1.pdf

Директива 2011/93/ЄС[528] (у ч. 1 ст. 6) встановила кримінальну відповідальність за «пропозицію зустрічі» дитині після онлайн-контакту з метою скоєння злочинів проти нього.

Директива 2011/93/ЄС у новій редакції – Директива (ЄС) 2024/1712 від квітня 2024 року, у ст. 18 закріплює як один із пріоритетних напрямів протидії торгівлі людьми у цифровому середовищі: «Держави-члени вживають належних заходів, з урахуванням специфіки різних форм експлуатації … із приділенням особливої уваги онлайн-середовищу, з метою стримування та зменшення попиту, який сприяє всім формам експлуатації …».

Принагідно зазначаємо, що юридична кваліфікація грумінгу є дискусійною у доктрині кримінального права: визначення моменту закінчення злочину та відмежування від не недопустимого спілкування залишаються предметом для наукових обговорень[529].

**«Уразливе становище» (position of vulnerability)** – доктрина кримінального права України, визначає це поняття, як неспроможність особи за певних суб'єктивних чи об'єктивних обставин усвідомлювати характер дій, постраждалою від яких стає ця особа, або протидіяти незаконним діям винного чи зовнішнім чинникам[530].

Для згаданих вище Директив це поняття є ключовою юридичною категорією. Відповідно до п. (23) Директиви (ЄС) 2024/1712[531] діти вважаються однією з найбільш уразливих груп, на які спрямована діяльність організованих злочинних груп, причетних до торгівлі людьми. Такі злочинні угруповання нерідко експлуатують дітей шляхом їх вербування з подальшим залученням до вчинення кримінальних правопорушень.

Крізь призму протиправних діянь щодо дітей це поняття охоплює будь-які умови, що обмежують дитину в здатності вільно приймати

[528] DIRECTIVE 2011/36/EU OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 5 April 2011 on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims, and replacing Council Framework Decision 2002/629/JHA. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2011/36/oj/eng

[529] Захист дітей у цифровому середовищі: рекомендації для органів державної влади. *Міжнародний союз електрозв'язку*. URL: https://storage.thedigital.gov.ua/files/e/ee/08924303472c523d-014970d26735eeef.pdf

[530] Vulnerable and helpless state of a person: documents, legal position of the Supreme Court, concepts, signs, features of the qualification of vulnerable and helpless state of a person in judicial proceedings, criminal law in Ukraine. (2025). Forensic psychological examination. Application of the polygraph and special knowledge in legal practice.2025. URL: https://expertize-journal.org.ua/normativnie-documenti/6934-ponyattya-oznaki-osoblivosti-kvalifikatsiji-urazlivogo-ta-bezporadnogo-stanu-osobi-v-sudovomu-protsesi-kriminalnomu-pravi

[531] DIRECTIVE (EU) 2024/1712 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 13 June 2024 amending Directive 2011/36/EU on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1712/oj/eng

рішення, – включно з психологічною залежністю внаслідок грумінгу. Оскільки, грумінг є ідеальним механізмом для штучного формування або ж створення «уразливого становища».

Звертаємо увагу на те, що Європейський поліцейський офіс у Звіті про загрози організованої злочинності в інтернеті (IOCTA 2024) ідентифікував онлайн-сексуальну експлуатацію дітей серед трьох найбільш загрозливих проявів кіберзлочинності в ЄС поряд із кібератаками та онлайн-шахрайством[532].

Отже, сексуальна експлуатація дітей у цифровому середовищі постає як складне багатокомпонентне явище, що поєднує ознаки організованої та кіберзлочинності й характеризується високим рівнем латентності та технологічної адаптивності.

## 2 Психологічні аспекти сексуальної експлуатації дітей у цифровому середовищі

Сексуальна експлуатація дітей в Інтернеті є складним психологічним та кримінально-правовим явищем, що включає механізми маніпуляції, формування довіри та подальшого примусу. В сучасних умовах цифрового середовища особливу роль відіграють соціальні мережі, анонімність та відсутність контролю, що підвищує ризики для дітей та підлітків потрапляння в такі небезпечні ситуації, як різного роду експлуатації. Відповідно до сучасних досліджень, такі злочини мають довготривалі та психотравматичні наслідки та потребують комплексного підходу з боку держави, зокрема правоохоронних органів України.

Розглядаючи психологічні аспекти використання дітей у сексуальній експлуатації в цифровому просторі потрібно розглянути саме психологічний механізм їх залучення. Розглядаючи такий психологічний механізм потрібно виділи, що при ньому залучення відбувається в першу чергу через встановлення довіри, формування емоційної залежності та маніпуляції потребами дитини, що є класичним описом процесу онлайн-грумінгу[533].

При такому експлуатаційному характері використання дітей є перелік основних типів загроз, з якими вони зіштовхуються. Серед таких

[532] Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA) 2024, Europol ,Publications Office of the European Union, Luxembourg.https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/Internet%20Organised%20Crime%20Threat%20Assessment%20IOCTA%202024.pdf

[533] Дробот А. В. Психологічні аспекти залучення дітей до сексуальної експлуатації: від встановлення довіри до формування емоційної залежності. *Психологія і суспільство*. 2022. № 3. С. 112–125.

найпоширеніших ризиків є: запитання із сексуальним підтекстом; зустрічі наживо з незнайомцями, з якими спілкувалися лише онлайн; отримання фото чи відео оголеного тіла від сторонніх осіб; прохання надіслати власні інтимні фото або відео.

Важливими критеріями в таких загрозах є такі факти: гендерна різниця (так, наприклад, дівчата частіше стають об'єктами тиску сексуального характреу та загроз порівняно з хлопцями); відсутність допомоги (більшість з дітей, які потрапляли в такі ситуації, нікому про це не розповідали); зростання ризиків, особливо під час війни (як свідчить сучасна статистика в порівнянні з 2020 роком готовність дітей до особистих зустрічей з онлайн-незнайомцями зросла з 7% до 20%)[534].

Розглядаючи психологічний механізм втягнення дітей у сексуальну експлуатацію в Інтернеті ми б хотіли зупинитися на такому виді та способі як кібергрумінг, який має в своєму арсеналі певні етапи його вчинення. Кібергрумінг визначається як стратегічний процес встановлення довірчих відносин з дитиною через інформаційно-телекомунікаційні мережі з метою її подальшої сексуальної експлуатації. Це багатоетапна діяльність, де кожен крок спрямований на зниження захисних бар'єрів жертви[535].

При такому довірчому встановлені контакту первинним етапом є «вибір цілі», під час якого злочинець аналізує профілі дітей у соціальних мережах, шукаючи ознаки самотності, конфліктів у родині або низької самооцінки. Це дозволяє маніпулятору обрати найбільш вразливий об'єкт для атаки[536]. Етап «встановлення контакту» передбачає ініціацію спілкування на нейтральні теми, цікаві дитині (ігри, хобі, музика). Злочинець демонструє щиру зацікавленість життям дитини, яку вона часто не отримує від дорослих у реальному житті[537].

Перехід до «інтимізації відносин» відбувається через поступове введення контенту секуального характеру або обговорення інтимних чи приватних тем. Злочинець нормалізує сексуальні розмови, позиціонуючи їх як ознаку особливої близькості та «дорослості» дитини[538].

---

[534] Протидія сексуальному насильству та сексуальній експлуатації дітей в Інтернеті в Україні : аналітичний звіт за результатами комплексного дослідження (2020–2024 рр.) / ГО «Мінзмін», Проєкт stop sextинг ; за ред. А. Касілової. Київ, 2024. с.28 [С. 14–16].

[535] Курко М. Н., Сибіга О. М. Кібергрумінг як загроза інформаційній безпеці дітей. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2021. Вип. 65. С. 248–252.

[536] Павлишин О. О. Кримінологічна характеристика осіб, які вчиняють кібергрумінг. *Право та державне управління*. 2020. № 1. С. 134–139.

[537] Бараненко Д. В. Механізми соціально-психологічного впливу в процесі онлайн-грумінгу. *Психологія і суспільство*. 2022. № 3. С. 112–125.

[538] Орлова Ю. Ю. Сексуальна експлуатація дітей в інтернеті: кримінологічний аналіз. *Юридична психологія*. 2019. № 2 (25). С. 44–51.

Фінальна стадія – «експлуатація або шантаж» (сексторшн), коли накопичений інтимний матеріал стає інструментом примусу до реальних зустрічей або подальшої онлайн-експлуатації. Жертва опиняється у пастці страху перед розголошенням інформації[539].

Звичайно, що при цьому злочинець використовує різні пхологічні інструменти та методики. Розкриємо декілька з таких технік: психологічні техніки впливу – маніпуляція, «дзеркалення», довіра. Психологічне «дзеркалення» (mirroring) є ключовою технікою, за якої злочинець штучно копіює погляди, інтереси та емоційний стан дитини. Це створює ілюзію «спорідненої душі» та ідеального розуміння, що миттєво руйнує критичне ставлення жертви до незнайомця[540]. Маніпуляція довірою будується на поступовому витісненні реального оточення дитини фігурою «онлайн-друга». Злочинець часто використовує метод «секретності», переконуючи дитину, що їхнє спілкування є унікальним і має залишатися таємницею від батьків[541]. Техніка емоційного погладжування (валідація) передбачає постійне вихваляння дитини, підтвердження її значущості та унікальності. Для підлітка, який переживає кризу ідентичності, така підтримка стає потужним гачком емоційної залежності[542]. Використання «авторитету досвіду» дозволяє маніпулятору виступати в ролі наставника. Він дає поради, допомагає вирішувати дрібні проблеми, чим зміцнює свій статус «безпечного дорослого», якому можна довірити найінтимніші таємниці[543]. Створення ситуації «штучного дефіциту» спілкування (наприклад, раптове зникнення або образа) змушує дитину відчувати провину та страх втратити «друга». Це стимулює жертву на більші поступки, щоб повернути прихильність маніпулятора[544].

Формування емоційної прив'язаності в процесі кібергрумінгу часто нагадує динаміку «стокгольмського синдрому», де жертва починає виправдовувати дії агресора. Це стає можливим завдяки тривалій

[539] Юнін О. С., Копилов Е. В. Запобігання сексуальній експлуатації дітей у цифровому просторі. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 1. С. 98–105.

[540] Шевченко Т. В. Психологія маніпулятивного впливу в кіберпросторі. *Актуальні проблеми психології*. 2021. Т. 7, вип. 52. С. 210–222.

[541] Корольчук В. М. Маніпулятивні технології вербування дітей у деструктивні онлайн-спільноти. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія*. 2020. № 17. С. 85–92.

[542] Близнюк Т. П. Психологічні особливості жертв сексуального насильства в інтернеті. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2022. Серія 12. Вип. 18 (63). С. 45–56.

[543] Мартиненко О. А. Протидія кіберзлочинності щодо дітей: психологічний аспект. *Світова наука*. 2021. № 4 (67). С. 12–19.

[544] Гриневич В. С. Стратегії психологічної маніпуляції у процесі грумінгу. *Психологічні науки: проблеми та здобутки*. 2023. Вип. 2. С. 33–41.

емоційній ізоляції дитини від інших джерел підтримки[545]. Важливим механізмом є «дофамінова петля», коли дитина отримує миттєве задоволення від сповіщень та схвалення в мережі. Очікування повідомлення від злочинця стає фізіологічною потребою, що формує стійку залежність від контакту[546]. Психологічне заміщення реальних батьківських фігур онлайн-маніпулятором відбувається тоді, коли в родині існує емоційний вакуум. Злочинець стає головним об'єктом прихильності, що робить розрив стосунків для дитини нестерпно болючим[547]. Ефект «інтимної капсули» створює у дитини відчуття, що лише вона і її онлайн-друг розуміють одне одного. Ця виключність підсилює залежність, оскільки жертва боїться, що поза межами цього спілкування вона нікому не потрібна[548]. Механізм емоційного шантажу на пізніх етапах перетворює прив'язаність на страх. Дитина залишається у стосунках не через любов, а через неможливість вийти з них без катастрофічних наслідків для своєї репутації[549].

При такій емоційній та психологічній залежностькі, безперечно, можна вдало та ефекттивно керувати людиною, особливо дитячою психікою, яка ще не в повній мірі сформавана та, яка не здатна критичнов в повній мірі аналізувати загрози та небезпеки в поведінці іншої людини.

Одним із найпоширеніших спотворень є «ілюзія контролю», коли дитина впевнена, що може припинити спілкування будь-якої миті. Це перешкоджає своєчасному зверненню за допомогою, оскільки небезпека недооцінюється[550]. «Ефект ореолу» призводить до того, що дитина приписує злочинцю виключно позитивні риси на основі його привабливого аватару або ввічливого тону. Жертва ігнорує логічні суперечності в словах маніпулятора, фокусуючись на його створеному образі[551].

Когнітивний дисонанс виникає, коли дії злочинця стають агресивними. Щоб зменшити внутрішній конфлікт, дитина починає

[545] Тертична Л. О. Емоційна залежність дитини від віртуального партнера як фактор ризику експлуатації. *Теорія і практика психології*. 2020. № 4. С. 156–164.

[546] Васильєва О. П. Адиктивна поведінка підлітків у цифровому середовищі. *Габітус*. 2021. Вип. 24. С. 182–187.

[547] Савчин М. В. Психологія дитячої віктимності в умовах цифровізації. *Психологія особистості*. 2019. № 1 (10). С. 22–31.

[548] Чернуха Н. М. Соціально-психологічна превенція сексуальних злочинів проти дітей. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2022. № 2. С. 77–84.

[549] Матвійчук Т. Ф. Особливості емоційних станів підлітків-жертв кібербулінгу та кібергрумінгу. *Психологічний часопис*. 2023. Т. 9, № 5. С. 120–132.

[550] Ткаченко Н. С. Когнітивні чинники віктимізації неповнолітніх у соціальних мережах. *Кіберпсихологія в Україні*. 2021. № 1. С. 60–68.

[551] Мельник О. А. Психологічні пастки онлайн-комунікації підлітків. *Збірник наукових праць: Психологія*. 2020. № 28. С. 144–153.

«самозвинувачення», вважаючи, що вона сама спровокувала таку поведінку своєю неуважністю або неправильними словами[552]. «Нормалізація девіації» відбувається під впливом злочинця, який переконує дитину, що сексуалізовані розмови – це сучасна норма для «просунутої» молоді. Це викривляє уявлення жертви про кордони особистої безпеки[553]. Спотворення «непогрішності цифрового сліду» проявляється у вірі дитини, що видалення повідомлення знищує доказ назавжди. Маніпулятори часто використовують це, щоб спочатку розслабити жертву, а потім продемонструвати збережені скріншоти як засіб тиску[554].

Ще однією причиною в такій залежності дітей до легкій втянутості до сексуальної експлуатаціє є її роль онлайн-ідентичності та самопрезентації. В онлайн-просторі дитина конструює «ідеальну ідентичність», яка часто суттєво відрізняється від її реального «Я». Злочинці використовують цей розрив, підігруючи створеному образу і підкріплюючи бажану дитиною роль (наприклад, «красуні» або «дорослого експерта»)[555]. Явище «дисинтермедіації» в мережі дозволяє дітям бути більш відвертими, ніж у реальності. Це зниження соціальних гальм призводить до надмірного саморозкриття (oversharing), що забезпечує маніпулятора всіма необхідними даними для шантажу[556]. Потреба у «соціальному схваленні» (лайки, коментарі) робить онлайн-ідентичність дитини вразливою до зовнішніх маніпуляцій. Злочинець стає головним джерелом позитивного підкріплення цієї ідентичності, що робить його думку критично важливою для жертви[557].

Використання анонімності дозволяє і жертві, і злочинцю приховувати свої справжні наміри та вік. Однак для дитини анонімність створює оманливе відчуття безпеки («мене не знайдуть»), що спонукає до ризикованої поведінки[558]. Експериментування з ролями в Інтернеті може призвести до «дифузії ідентичності», коли дитина втрачає чіткі моральні орієнтири.

[552] Пєтухова І. В. Механізми психологічного захисту в структурі віктимної поведінки. *Вісник ХНУ. Серія: Психологія*. 2022. Вип. 70. С. 90–97.

[553] Андреєва С. О. Психологія формування безпечної поведінки дітей в інтернеті. *Наукові записи НаУКМА. Психологія*. 2019. Т. 2. С. 11–18.

[554] Колос М. В. Кримінально-правова характеристика шантажу в цифровому середовищі. *Право і суспільство*. 2023. № 3. С. 215–222.

[555] Литвинчук А. І. Особливості самопрезентації підлітків у соціальних мережах. *Психологія саморозвитку особистості*. 2021. Вип. 4. С. 102–110.

[556] Федоренко Р. П. Ризики онлайн-комунікації: від самовираження до експлуатації. *Соціальна психологія*. 2020 № 6. С. 40–48.

[557] Говорун Т. В. Гендерні аспекти онлайн-поведінки неповнолітніх. *Психологія і особистість*. 2022. № 1 (21). С. 13–24.

[558] Бондаренко О. В. Кіберзлочинність та молодь: виклики сучасності. *Психологія безпеки*. 2019. Вип. 3. С. 55–63.

Маніпулятор навмисно дезорієнтує жертву, пропонуючи їй нові, часто деструктивні сценарії поведінки під виглядом «свободи»[559].

Безперечно, що кожен описаний психологічний вплив злочинця в такій експлуатації постає не просто як технічний користувач мережі, а як професійний психологічний маніпулятор, який використовує природні вікові потреби дитини (у визнанні, безпеці, розумінні) для досягнення злочинної мети – сексуальної експлуатації[560].

Узагальнюючи викладене, можна стверджувати, що психологічний механізм втягнення дітей у сексуальну експлуатацію в Інтернеті є багатоаспектним процесом, де кібергрумінг виступає центральною технологією маніпулятивного впливу. Його ефективність зумовлена не лише технічними можливостями цифрового середовища, а насамперед здатністю злочинця імітувати безпечне та емпатійне спілкування, що поетапно руйнує захисні бар'єри дитини. Використання таких технік, як «дзеркалення» інтересів та емоційне схвалення, дозволяє маніпулятору конвертувати природні вікові потреби підлітка у визнанні та розумінні у стійку психологічну залежність, яка на пізніх етапах трансформується у примус та шантаж.

Ключовим чинником віктимізації є специфічні когнітивні спотворення, зокрема ілюзія контролю над ситуацією та «ефект ореолу» навколо фігури онлайн-співрозмовника. Це призводить до викривленого сприйняття дитиною меж особистої безпеки та нормалізації девіантних форм комунікації. Онлайн-ідентичність дитини, що часто характеризується надмірною відвертістю та прагненням до соціального схвалення, стає інструментом у руках злочинця, який використовує розрив між реальним та віртуальним «Я» жертви для встановлення повного емоційного домінування.

Отже, фігура сучасного злочинця у справах про сексуальну експлуатацію в мережі трансформується з технічного користувача у фахового психологічного маніпулятора, який системно експлуатує вразливість дитячої психіки. Розуміння цих механізмів є критично важливим для вдосконалення методик розслідування та розробки превентивних програм. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку алгоритмів ідентифікації ранніх ознак психологічного впливу в цифровому просторі, що дозволить ефективно протидіяти латентним етапам торгівлі дітьми та їх експлуатації.

---

[559] Маценко Ж. М. Інтернет-залежність як чинник трансформації особистості підлітка. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2023. Серія 12. Вип. 21 (66). С. 34–42.

[560] Савайда О. І., Марін О. К., Вишневська І. А. Проблеми протидії торгівлі дітьми у контексті збройної агресії. *Захист прав дитини в умовах воєнного стану* : колективна монографія. Львів Торунь : Liha-Pres 2025. 1232 с.

## 3 Протидія та превенція сексуальної експлуатації дітей у цифровому середовищі

Стрімка цифровізація суспільства, розвиток соціальних мереж, месенджерів, стримінгових платформ, онлайн ігор та анонімних сервісів створили нові можливості не лише для комунікації, а й для вчинення кримінальних правопорушень, зокрема злочинів проти дітей. Нажаль, але сексуальна експлуатація дітей у цифровому середовищі набула транснаціонального характеру та стала однією з найбільш небезпечних форм кіберзлочинності.

Онлайн-сексуальна експлуатація дітей постійно еволюціонує під впливом новітніх технологій, а основними загрозами залишаються онлайн-зваблення діте, онлайн-сексуальний шантаж, онлайн-трансляція в режимі реального часу сексуального насильства та поширення матеріалів сексуального насильства над дітьми через анонімні мережі й цифрові платформи.

Українські науковці наголошують, що в умовах воєнного стану та масової цифрової комунікації ризики втягнення дітей у сексуальну експлуатацію значно зростають через підвищену вразливість дітей, недостатній рівень цифрової грамотності та складність виявлення злочинців у мережі Інтернет[561].

Яцик Ю. Г. обґрунтовує, що розвиток інформаційно-телекомунікаційних технологій сприяв трансформації сексуальної експлуатації дітей у складний цифровий кримінальний феномен, для якого характерними є дистанційність впливу, високий рівень латентності та використання психологічної вразливості дитини. Науковець підкреслює, що кіберпростір значно розширив можливості злочинців щодо встановлення контакту з дітьми та приховування власної ідентичності[562].

Правовою основою міжнародного захисту дітей від сексуальної експлуатації є: Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року[563]; Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротська конвенція) від 25 жовтня 2007 року[564]; Факультативний протокол до Конвенції

[561] Зачек О. І. Застосування штучного інтелекту для протидії злочинам у сфері сексуальної експлуатації дітей у мережі Інтернет. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (серія юридична)*. 2025. № 3. С. 82–91. DOI: 10.32782/2311-8040/2025-3-13

[562] Яцик Ю. Г. Щодо нагальності побудови методики розслідування домагань дитини для сексуальних цілей (ст. 156-1 КК України). *Європейські перспективи*. 2022. № 4. С. 288–292. DOI: https://doi.org/10.32782/EP.2022.4.41

[563] Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 26.05.2026).

[564] Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротська конвенція) : Конвенція Ради Європи від 25 жовтня 2007 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927#Text (дата звернення: 26.05.2026).

про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції та дитячої порнографії від 25 травня 2000 року[565]; Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність від 23 листопада 2001 року[566]; Директива (ЄС) 2024/1712 Європейського Парламенту та Ради від 13 червня 2024 року про внесення змін до Директиви 2011/36/ЄС про запобігання торгівлі людьми та боротьбу з нею та захист її жертв[567].

Європейський Союз упродовж останніх років формує нову систему правового регулювання щодо запобігання онлайн-сексуальному насильству над дітьми. Європейська Комісія запропонувала обов'язкові механізми виявлення та повідомлення про CSAM цифровими платформами, а також створення спеціального Європейського центру з протидії сексуальному насильству над дітьми[568].

Особливістю європейського підходу є поєднання кримінально-правових, технологічних та превентивних механізмів. Онлайн-сексуальна експлуатація дітей не може ефективно долатися виключно через кримінальне переслідування, оскільки цифрові злочини швидко адаптуються до нових технологій. Саме тому значну увагу необхідно приділяється ранній превенції, цифровій освіті дітей та міжвідомчій співпраці.

Одним із ключових міжнародних суб'єктів у сфері протидії сексуальній експлуатації дітей у цифровому середовищі є Європол (Агентство Європейського Союзу з питань співробітництва правоохоронних органів). У сучасних умовах Європол виконує не лише координаційну, а й аналітичну, оперативну, технологічну та стратегічну функції у сфері боротьби з онлайн-злочинами проти дітей.

Діяльність Європол у сфері протидії сексуальній експлуатації дітей здійснюється насамперед через спеціалізований підрозділ – Європейський центр боротьби з кіберзлочинністю, створений для боротьби з кіберзлочинністю та транснаціональними цифровими

[565] Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції та дитячої порнографії від 25 травня 2000 URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_795 (дата звернення: 25.05.2026).

[566] Конвенція про кіберзлочинність : Конвенція Ради Європи від 23 листопада 2001 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575?utm_source=chatgpt.com#Text (дата звернення: 26.05.2026).

[567] Директива (ЄС) 2024/1712 Європейського Парламенту та Ради від 13 червня 2024 року про внесення змін до Директиви 2011/36/ЄС про запобігання торгівлі людьми та боротьбу з нею та захист її жертв URL: https://: eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1712/oj/eng?utm_source=chatgpt.com (дата звернення:26.03.2026).

[568] Запобігання сексуальному насильству над дітьми в інтернеті. *Європейська рада*. 2026. URL: https://www.consilium.europa.eu/en/policies/prevent-child-sexual-abuse-online/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 26.05.2026).

злочинами. Одним із пріоритетних напрямів роботи є сексуальна експлуатація дітей, зокрема в онлайн-середовищі[569].

Однією з основних функцій Європолу є збір, аналіз та обмін оперативною інформацією щодо: мереж розповсюдження CSAM; діяльності онлайн-грумерів; платформ для трансляції в режимі реального часу сексуального насильства; darknet-ресурсів; криптовалютних транзакцій, пов'язаних із сексуальною експлуатацією дітей; міжнародних організованих злочинних груп.

Особливо важливою є діяльність Європолу щодо ідентифікації дітей, які потерпіли від сексуального насильства. Для цього використовуються: аналіз метаданих цифрових файлів; геолокаційні технології; штучний інтелект; системи розпізнавання об'єктів; алгоритми виявлення повторюваних цифрових слідів.

Ключовим суб'єктом у системі протидії сексуальній експлуатації дітей сьогодні виступає Департамент міграційної поліції Національної поліції України, у структурі якого створено спеціалізований підрозділ щодо боротьби із сексуальною експлуатацією дітей. Формування такого підрозділу стало одним із найбільш важливих етапів інституційного розвитку правоохоронної системи України у сфері захисту прав дитини та імплементації міжнародних стандартів протидії сексуальному насильству щодо дітей.

Створення спеціалізованого підрозділу було обумовлено суттєвим зростанням кількості злочинів сексуального характеру щодо дітей, які вчиняються із використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Основними напрямами діяльності спеціалізованого підрозділу Департаменту міграційної поліції є: протидія онлайн-грумінгу; виявлення фактів сексуального вимагання дітей; протидія виготовленню та поширенню CSAM; документування втягнення дітей у створення порнографічного контенту; виявлення випадків трансляції сексуального насильства над дітьми у режимі реального часу; протидія діяльності організованих злочинних груп у darknet-середовищі; міжнародна координація у сфері захисту дітей.

Показовим прикладом міжнародної співпраці стало викриття у 2025 році громадянина Польщі, який через соціальні мережі змушував українських дітей створювати порнографічний контент та поширював його у закритих онлайн-спільнотах. Операція проводилася працівниками Департаменту міграційної поліції спільно з польськими правоохоронними органами та Європол[570].

[569] Сексуальна експлуатація дітей. *Europol*. 2026. URL: https://www.europol.europa.eu/crime-areas/child-sexual-exploitation (дата звернення: 26.05.2026).

[570] Стратегічний розвиток: ключові досягнення міграційної поліції у сфері безпеки за минулий рік. *Національна поліція України*. URL: https://npu.gov.ua/news/stratehichnyi-rozvytok-kliuchovi-dosiahnennia (дата звернення: 26.05.2026).

На нашу думку, в умовах стрімкої цифровізації суспільства традиційна модель реагування виключно на вже вчинений злочин більше не відповідає сучасним викликам у сфері протидії сексуальній експлуатації дітей. Сучасні форми онлайн-експлуатації характеризуються високим рівнем латентності, транснаціональності та технологічної адаптивності, що значно ускладнює своєчасне виявлення злочинної діяльності та ідентифікацію правопорушників. Саме тому ключовий акцент державної політики повинен акцентуватися на системі ранньої превенції, цифрової безпеки та формування стійкості дітей до онлайн-ризиків, пропонуємо:

– інформаційно-просвітницьку роботу серед дітей, батьків, педагогів;
– розвиток цифрової грамотності населення;
– навчання правилам безпечної поведінки в мережі Інтернет;
– формування навичок розпізнавання онлайн-грумінгу та маніпулятивної поведінки;
– тематичні тренінги для педагогічних працівників, поліцейських служби освітньої безпеки;
– створення алгоритмів швидкого реагування на випадки сексуальної експлуатації дітей онлайн;
– психологічний супровід груп ризику дітей;
– впровадження спеціалізованих освітніх програм із цифрової безпеки.

Крім того, важливим напрямом превентивної діяльності є активна співпраця правоохоронних органів, вищих навчальних закладів МВС, які здійснюють підготовку поліцейських, державними установами, громадськими організаціями, закладами освіти, міжнародними інституціями та суб'єктами, що забезпечують функціонування цифрових платформ з метою оперативного виявлення ризикового контенту та блокування каналів сексуальної експлуатації дітей у мережі Інтернет.

Сексуальна експлуатація дітей у цифровому середовищі є складним транснаціональним явищем, що постійно трансформується під впливом технологічного прогресу. Ефективна протидія таким злочинам можлива лише за умови комплексного поєднання кримінально-правових, технологічних, освітніх та міжнародно-координаційних механізмів.

Особливу роль у майбутньому відіграватимуть технології штучного інтелекту, однак їх застосування повинно поєднуватися з дотриманням прав людини, принципів приватності та найкращих інтересів дитини. Важливо враховувати, що штучний інтелект не може повністю замінити людський фактор у процесі захисту дітей. Лише комплексний міждисциплінарний підхід здатний забезпечити баланс між ефективністю

цифрової безпеки та дотриманням фундаментальних прав людини в умовах стрімкого розвитку сучасних технологій.

## Висновки

Комплексний теоретико-методологічний та прикладний аналіз проблеми сексуальної експлуатації дітей у цифровому середовищі (далі – СЕДЦС) дозволяє сформулювати низку узагальнюючих висновків, які відображають психологічну природу цього феномену, специфіку його деструктивного впливу на психіку неповнолітніх та пріоритетні векторні напрями розбудови системи протидії у сучасному українському суспільстві.

Дослідження психологічного базису СЕДЦС доводить, що цифрова експлуатація є багатофакторним процесом, де віктимізація дитини зумовлена специфічним перетином її вікових психологічних уразливостей та маніпулятивних стратегій інтернеті-кривдників (кіберпедофілів, грумерів).

Провідними внутрішніми чинниками виступають притаманні дитячому віку прагнення до соціального визнання, емоційна нестабільність, високий рівень довіри до інтернет-співрозмовників, когнітивна незрілість у прогнозуванні ризиків, а також задоволення потреби у приналежності та автономії. Психологічний механізм залучення дитини до експлуатації базується на поетапному деструктивному впливі. Зловмисники застосовують техніки штучного формування прив'язаності, емоційного шантажу, ізоляції жертви від первинних інститутів соціалізації (батьків, педагогів), інструменталізації почуття провини та сорому, а також фінансового або психологічного тиску.

Наслідки СЕДЦС мають глибокий, пролонгований і тотальний характер, руйнуючи всі рівні функціонування індивіда – від психофізіологічного до мікросоціального. У постраждалих дітей верифікується висока ймовірність психічних розладів, серед яких домінують посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), стійкі депресивні стани, тривожність, дисоціативні розлади та гострі порушення самооцінки.

Психологічна травма цифрового насильства часто соматизується та трансформується у деструктивну поведінку – агресію, селфхарм, суїцидальні інтенції, розлади харчової поведінки, а також девіантні та адиктивні форми активності. Формується стійкий комплекс хронічної недовіри до світу («синдром порушеної прив'язаності»), руйнуються дитячо-батьківські взаємини, виникають труднощі у довготривалій комунікації та статево-рольовій ідентифікації. Особливу небезпеку становить

явище вторинної віктимізації через стигматизацію та кібербулінг у разі компрометації інтимних матеріалів дитини в референтній групі.

Специфіка цифровізації загрози в умовах воєнного стану в Україні пов'язана із сучасною геополітичною та соціокультурною ситуацією в нашій державі. Внаслідок повномасштабної війни українські діти перебувають у стані перманентної психоемоційної травматизації. Руйнація звичного макро- та мікросоціального середовища, вимушене внутрішнє переміщення або біженство, втрата близьких та дезорганізація сімейних структур призводять до гострого дефіциту базової безпеки, батьківського контролю та емоційного тепла. Це змушує дитину шукати компенсаторну підтримку, захист та визнання у віртуальному просторі, роблячи її максимально вразливою до кібергрумінгу.

Важливу роль відіграють технологічні загрози, серед яких актуальним викликом є інтеграція технологій штучного інтелекту, що використовується злочинцями як інструмент психологічного терору, шантажу та вимагання інтимних матеріалів або грошових коштів.

Стратегічні напрями оптимізації системи протидії СЕДЦС полягають в ефективній протидія сексуальній експлуатації дітей у цифровому просторі України, що в свою чергу потребує переходу від реактивної моделі до проактивної, консолідації зусиль державних інституцій, громадянського суспільства, ІТ-сектору та наукової спільноти.

Безперечно, що необхідна остаточна імплементація норм Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротська конвенція), зокрема, чітка деталізація та посилення кримінальної відповідальності за кібергрумінг та використання ШІ для створення дитячого порнографічного контенту (тобто внесення цільових змін до Кримінального кодексу України); міжнародна оперативно-технічна взаємодія, задля швидкого моніторингу, блокування та ідентифікації злочинного контенту й постраждалих осіб у межах транскордонних розслідувань, а також психолого-педагогічний та профілактичний підтримка, яка проявляється в розробках та інтеграції в освітній процес системних програм з підвищення цифрової грамотності та медіагігієни (навчання правилам безпечного кіберспілкування, критичного мислення, управління приватністю).

Резюмуючи, феномен сексуальної експлуатації дітей у цифровому просторі сучасної України є критичною безпековою та психосоціальною загрозою, яка в умовах війни набуває ознак системної деструкції. Захист дитинства у вимірі кіберпростору вимагає невідкладного переходу до скоординованої міжвідомчої політики, яка поєднує жорсткий

правовий інструментарій кібербезпеки із системною психолого-педагогічною превенцією та реабілітацією.

## Анотація

Дослідження присвячене комплексному аналізу проблеми сексуальної експлуатації дітей у цифровому середовищі як суспільно небезпечного явища, що набуває особливої актуальності в умовах стрімкої цифровізації. Розглянуто трансформацію форм злочинної діяльності проти неповнолітніх із урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, соціальних мереж та інструментів штучного інтелекту, застосування яких формує принципово нові виклики для правового регулювання та захисту прав дитини. Досліджено психолого-правову природу механізмів залучення неповнолітніх до сексуальної експлуатації, зокрема процеси формування емоційної залежності та поступової втрати критичного мислення під впливом маніпулятивних стратегій кривдника. Окрему увагу приділено психологічному профілю постраждалої особи: встановлено, що постраждалі від онлайн-експлуатації, як правило, переживають стійкі посттравматичні стресові реакції, відчуття провини, сорому та соціальної стигматизації, що суттєво ускладнює їх звернення по допомогу та процес реабілітації. Обґрунтовано значущість превентивних заходів, спрямованих на формування цифрової грамотності, критичного мислення та навичок безпечної поведінки в онлайн-середовищі як ключових інструментів захисту неповнолітніх від злочинних посягань. Результати дослідження можуть бути використані у правотворчій та правозастосовній діяльності, розробці превентивних програм цифрової безпеки, а також у психологічному супроводі постраждалих дітей.

Зроблено висновок, що незаконне переміщення дітей становить загрозу національній безпеці України та потребує рішучої правової й дипломатичної реакції світової спільноти.

## Література

1. Всеукраїнське дослідження про досвід українських дітей в інтернеті у воєнні часи. https://dignityonline.in.ua/adult/posibnyky/vseukrainske-doslidzhennia-pro-dosvid-ukrainskykh-ditey-v-interneti-u-voienni-chasy-2025.
2. Сексуалізація, шантаж та війна без фільтрів: нова цифрова реальність українських підлітків. *Центр безпечного Інтернету*. https://saferinternetcentre.org.ua/news/сексуалізація-шантаж-та-війна-без-філ/

3. The vulnerable millions organized crime risks in ukraine's mass displacement. *Global Initiative Against Transnational Organized Crime*. https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2023/03/The-vulnerable-millions-Organized-crime-risks-in-Ukraines-mass-displacement-GI-TOC-March-2023.pdf
4. Байдарова О. О. Соціальний захист дітей у громаді : навчально-методичний посібник / О. О. Байдарова, Т. В. Семігіна, Н. М. Кабаченко. Київ : НаУКМА, 2021. 180 с.
5. Торгівля людьми: навчально-методичний посібник / [А. В. Дробот, О. П. Пастушков та ін.]; за заг. ред. А. В. Дробот. Київ : Агентство «Україна», 2019. 212 с.
6. Сергій Лукашевич, Наталія Язан, Олена Сліпець, Наталія Філіпенко, Ганна Спіцина. Боротьба із сексуальним насильством та експлуатацією дітей: психо-правовий досвід України та світу. *Архів кримінології та судових наук*. 2023. DOI: 10.32353/acfs.8.2023.02
7. Filipenko, N.; Shevchuk, V.; Lukashevych, S.; Yazan, N.; Slipets, O. Legal and Psychological Principles of Preventing Sexual Violence Against Children: International Experience and Realities of Ukraine. Правові та психологічні принципи запобігання сексуальному насильству щодо дітей: міжнародний досвід та реалії України. *Lecture Notes in Networks and Systems*. 2024. Conference paper. DOI: 10.1007/978-3-031-60549-9_21
8. Овчар О. Сексуальні загрози для дітей в інтернет-просторі України : результати всеукраїнського репрезентативного опитування [Електронний ресурс]. *Медіацентр Україна Укрінформ*. 2024. 6 березня. mediacenter.org.ua
9. An Uncertain Path Forward: The ePrivacy Derogation and Child Safety Detection. https://www.freshfields.com/en/our-thinking/blogs/risk-and-compliance/an-uncertain-path-forward-the-eprivacy-derogation-and-child-safety-detection-102mopa
10. Нікітіна-Дудікова Г. Ю. Криміналістична методика розслідування кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей : монографія. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 13–15
11. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15.11.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791#Text
12. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності : прийнята резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї ООН від 15 листопада 2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text
13. Директива 2011/36/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 5 квітня 2011 р. про запобігання та протидію торгівлі людьми і захист її жертв, що замінює Рамкове рішення Ради 2002/629/ЈНА. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0036
14. Директива (ЄС) 2024/1712 Європейського Парламенту та Ради від 13 червня 2024 р. про внесення змін до Директиви 2011/36/ЄС щодо запобігання та протидії торгівлі людьми і захисту її жертв. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1712/oj/eng
15. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III, ст. 149. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text

16. Мельничук В. Комерційна сексуальна експлуатація дітей: міжнародне право. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2018. № 3–1. С. 99–100. DOI: https://doi.org/10.17721/2616-7786.2018/3-1/2 URL: https://ir.library.knu.ua/server/api/core/bitstreams/509d1e1b-c10b-4d03-9549-e82cef0938ee/content
17. Tautz S., Bähr A., Wölte S. Commercial sexual exploitation of children and young people. In: Razum O., Zeeb H., Laaser U. (eds.). Globalisierung – Gerechtigkeit – Gesundheit. Einführung in International Public Health. Bern : Verlag Hans Huber, 2006. Section 3.3, p. 245–258. URL: https://archive.crin.org/sites/default/files/images/docs/gtz_com_exp.pdf
18. The commercial sexual exploitation of children in the commonwealth of independent states Developments, progress, challenges and recommended strategies for civil society. *ECPAT International*. URL: https://ecpat.org/wp-content/uploads/2021/05/Regional-CSEC-Overview_CIS-English.pdf
19. Child Sexual Abuse Material.Department of Justice USA. URL: https://www.justice.gov/d9/2023-06/child_sexual_abuse_material_2.pdf
20. Online Child Sexual Exploitation: A Common Understanding. *ECPAT International*. URL: https://ecpat.org/wp-content/uploads/2021/05/SECO-Booklet_ebook-1.pdf
21. Захист дітей у цифровому середовищі: рекомендації для органів державної влади. *Міжнародний союз електрозв'язку*. URL: https://storage.thedigital.gov.ua/files/e/ee/08924303472c523d014970d26735eeef.pdf
22. Vulnerable and helpless state of a person: documents, legal position of the Supreme Court, concepts, signs, features of the qualification of vulnerable and helpless state of a person in judicial proceedings, criminal law in Ukraine. (2025). Forensic psychological examination. *Application of the polygraph and special knowledge in legal practice*. 2025. URL: https://expertize-journal.org.ua/normativnie-documenti/6934-ponyattya-oznaki-osoblivosti-kvalifikatsiji-urazlivogo-ta-bezporadnogo-stanu-osobi-v-sudovomu-protsesi-kriminalnomu-pravi
23. Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA) 2024, Europol, Publications Office of the European Union, Luxembourg. https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/Internet%20Organised%20Crime%20Threat%20Assessment%20IOCTA%202024.pdf
24. Дробот А. В. Психологічні аспекти залучення дітей до сексуальної експлуатації: від встановлення довіри до формування емоційної залежності. *Психологія і суспільство*. 2022. № 3. С. 112–125.
25. Протидія сексуальному насильству та сексуальній експлуатації дітей в Інтернеті в Україні : аналітичний звіт за результатами комплексного дослідження (2020–2024 рр.) / ГО «Мінзмін», Проєкт stop sextинг; за ред. А. Касілової. Київ, 2024. 28 с. С. 14–16.
26. Курко М. Н., Сибіга О. М. Кібергрумінг як загроза інформаційній безпеці дітей. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2021. Вип. 65. С. 248–252.
27. Павлишин О. О. Кримінологічна характеристика осіб, які вчиняють кібергрумінг. *Право та державне управління*. 2020. № 1. С. 134–139.
28. Бараненко Д. В. Механізми соціально-психологічного впливу в процесі онлайн-грумінгу. *Психологія і суспільство*. 2022. № 3. С. 112–125.

29. Орлова Ю. Ю. Сексуальна експлуатація дітей в інтернеті: кримінологічний аналіз. *Юридична психологія*. 2019. № 2 (25). С. 44–51.
30. Юнін О. С., Копилов Е. В. Запобігання сексуальній експлуатації дітей у цифровому просторі. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 1. С. 98–105.
31. Шевченко Т. В. Психологія маніпулятивного впливу в кіберпросторі. *Актуальні проблеми психології*. 2021. Т. 7, вип. 52. С. 210–222.
32. Корольчук В. М. Маніпулятивні технології вербування дітей у деструктивні онлайн-спільноти. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія*. 2020. № 17. С. 85–92.
33. Близнюк Т. П. Психологічні особливості жертв сексуального насильства в інтернеті. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2022. Серія 12. Вип. 18 (63). С. 45–56.
34. Мартиненко О. А. Протидія кіберзлочинності щодо дітей: психологічний аспект. *Світова наука*. 2021. № 4 (67). С. 12–19.
35. Гриневич В. С. Стратегії психологічної маніпуляції у процесі грумінгу. *Психологічні науки: проблеми та здобутки*. 2023. Вип. 2. С. 33–41.
36. Тертична Л. О. Емоційна залежність дитини від віртуального партнера як фактор ризику експлуатації. *Теорія і практика психології*. 2020. № 4. С. 156–164.
37. Васильєва О. П. Адиктивна поведінка підлітків у цифровому середовищі. *Габітус*. 2021. Вип. 24. С. 182–187.
38. Савчин М. В. Психологія дитячої віктимності в умовах цифровізації. *Психологія особистості*. 2019. № 1 (10). С. 22–31.
39. Чернуха Н. М. Соціально-психологічна превенція сексуальних злочинів проти дітей. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2022. № 2. С. 77–84.
40. Матвійчук Т. Ф. Особливості емоційних станів підлітків-жертв кібербулінгу та кібергрумінгу. *Психологічний часопис*. 2023. Т. 9, № 5. С. 120–132.
41. Ткаченко Н. С. Когнітивні чинники віктимізації неповнолітніх у соціальних мережах. *Кіберпсихологія в Україні*. 2021. № 1. С. 60–68.
42. Мельник О. А. Психологічні пастки онлайн-комунікації підлітків. *Збірник наукових праць: Психологія*. 2020. № 28. С. 144–153.
43. Пєтухова І. В. Механізми психологічного захисту в структурі віктимної поведінки. *Вісник ХНУ. Серія: Психологія*. 2022. Вип. 70. С. 90–97.
44. Андрєєва С. О. Психологія формування безпечної поведінки дітей в інтернеті. *Наукові записи НаУКМА. Психологія*. 2019. Т. 2. С. 11–18.
45. Колос М. В. Кримінально-правова характеристика шантажу в цифровому середовищі. *Право і суспільство*. 2023. № 3. С. 215–222.
46. Литвинчук А. І. Особливості самопрезентації підлітків у соціальних мережах. *Психологія саморозвитку особистості*. 2021. Вип. 4. С. 102–110.
47. Федоренко Р. П. Ризики онлайн-комунікації: від самовираження до експлуатації. *Соціальна.* 2020. № 6. С. 40–48.
48. Говорун Т. В. Гендерні аспекти онлайн-поведінки неповнолітніх. *Психологія і особистість*. 2022. № 1 (21). С. 13–24.
49. Бондаренко О. В. Кіберзлочинність та молодь: виклики сучасності. *Психологія безпеки*. 2019. Вип. 3. С. 55–63.

50. Маценко Ж. М. Інтернет-залежність як чинник трансформації особистості підлітка. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2023. Серія 12. Вип. 21 (66). С. 34–42.
51. Савайда О. І., Марін О. К., Вишневська І. А. Проблеми протидії торгівлі дітьми у контексті збройної агресії. *Захист прав дитини в умовах воєнного стану* : колективна монографія. Львів Торунь : Liha-Pres, 2025. 1232 с.
52. Зачек О. І. Застосування штучного інтелекту для протидії злочинам у сфері сексуальної експлуатації дітей у мережі Інтернет. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (серія юридична)*. 2025. № 3. С. 82–91. DOI: 10.32782/2311-8040/2025-3-13
53. Яцик Ю. Г. Щодо нагальності побудови методики розслідування домагань дитини для сексуальних цілей (ст. 156-1 КК України). *Європейські перспективи*. 2022. № 4. С. 288–292. DOI: https://doi.org/10.32782/EP.2022.4.41
54. Конвенція ООН про права дитини Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 26.05.2026).
55. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротська конвенція) : Конвенція Ради Європи від 25 жовт. 2007 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927#Text (дата звернення: 26.05.2026).
56. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції та дитячої порнографії від 25 травня 2000. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_795 (дата звернення: 25.05.2026).
57. Конвенція про кіберзлочинність : Конвенція Ради Європи від 23 листопада 2001 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575?utm_source=chatgpt.com#Text (дата звернення: 26.05.2026).
58. Запобігання сексуальному насильству над дітьми в інтернеті /*Європейська рада*. 2026. URL: https://www.consilium.europa.eu/en/policies/prevent-child-sexual-abuse-online/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 26.05.2026).
59. Сексуальна експлуатація дітей. *Europol*. 2026. URL: https://www.europol.europa.eu/crime-areas/child-sexual-exploitation (дата звернення: 26.05.2026).
60. Стратегічний розвиток: ключові досягнення міграційної поліції у сфері безпеки за минулий рік. *Національна поліція України.* URL: https://npu.gov.ua/news/stratehichnyi-rozvytok-kliuchovi-dosiahnennia (дата звернення: 26.05.2026).